

სტატიები

მაღლხაზ მაცაბერიძე • საქართველოს 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტი: შემუშავება და მიღება **

აბსტრაქტი

ნაშრომში განხილულია საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავების ისტორია. ჩვენს ხელთ არსებული წყაროები, რის საფუძველზეც შეიძლება ვიმსჯელოთ დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავების შესახებ, საკმაოდ მწირია და ძირითადად წლების შემდეგ იმ პირთა მიერ დაწერილი მცირე მოგონებებისგან შედგება, რომლებიც დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებაში მონაწილეობდნენ. ეს მოგონებები, გარკვეულწილად წინააღმდეგობრივია და მხოლოდ მათი შეჯერების გზით შეიძლება შევეცადოთ დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავების საერთო სურათის აღდგენას.

დამოუკიდებლობის აქტი შემუშავებული იქნა სასწრაფოდ, 1918 წლის 24-26 მაისს, როდესაც დღის წესრიგში დადგა საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების საკითხი. დამოუკიდებლობის აქტი არა მხოლოდ აცხადებდა საქართველოს დამოუკიდებლობას, არამედ შეიცავდა იმ ძირითად პრინციპებსაც, რასაც უნდა დამყარებოდა საქართველოს სახელმწიფო.

• პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

** პუბლიკაცია მომზადდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის საგრანტო პროექტის - „თანამედროვე ქართული პარლამენტარიზმის სათავეებთან: საქართველოს ეროვნული საბჭო-საქართველოს პარლამენტი“ ფარგლებში. გრანტის კოდი: FR-23-2950

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტი.

შესავალი

საქართველოს 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტი უმნიშვნელოვანესი დოკუმენტია ჩვენი ქვეყნის უახლეს ისტორიაში. მას ემყარებოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა (1918-1921) და მის საფუძველზე მოხდა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა 1991 წელს. აღნიშნული დოკუმენტის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, დიდ ინტერესს იწვევს მისი შემუშავების ისტორია: როდის დაიწყო დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავება, ვინ იყვნენ ის ადამიანები, რომელთაც მონაწილეობა მიიღეს დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებაში, რა მოსაზრებები იყო გამოთქმული და როგორ მიაღწიეს კონსენსუსს დამოუკიდებლობის აქტის ტექსტთან დაკავშირებით.

ჩვენს ხელთ არსებული წყაროები, რის საფუძველზეც შეიძლება ვიმსჯელოთ დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებაზე, სამწუხაროდ, საკმაოდ მწირია და ძირითადად წლების შემდეგ იმ პირთა მიერ დაწერილი მცირე მოგონებებისგან შედგება, რომლებიც დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებაში მონაწილეობდნენ. ეს მოგონებები, გარკვეულწილად წინააღმდეგობრივია და მხოლოდ მათი შეჯერების გზით შეიძლება შევეცადოთ დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავების საერთო სურათის აღდგენას.

ცნობილია ისიც, რომ ეროვნულმა საბჭომ დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავება სპეციალურ კომისიას დაავალა. ამ ადამიანებს კარგად ესმოდათ, თუ რა მნიშვნელოვან დოკუმენტზე მუშაობდნენ. კომისიის სხდომების დროს არ დგებოდა ოქმები? ამის თაობაზე დიდი ხნის შემდეგ აღნიშნული კომისიის წევრი, შემდგომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის იუსტიციის მინისტრი რაჟდენ არსენიძე იგონებდა. ერთი მხრივ, ამბობდა, რომ ვის ეცალა მაშინ ოქმების შედგენისთვისო, მეორენ მხრივ კი აღნიშნავდა, რომ კომისიის სხდომის ოქმები კეთდებოდა, ოღონდ დარ-

წმუნებული არ იყო, რომ ეს ოქმები ჟამთა სიავეს გადაურჩა: „ვის სცალოდა იმ ჟამად კომისიის ოქმების შედგენაზე და მათ შემოწმებაზე ფიქრი და ზრუნვა! იწერებოდა კი, მაგრამ არ ვიცი, ინახება იგი სადმე თუ გადაყლაპა დროთა უკუღმართობამ. ამიტომ გაწვდით ამ ცნობებს“.¹ სამწუხაროდ, დამოუკიდებლობის აქტის კომისიის ოქმები მიკვლეული არ არის. რჩება დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებაში მონაწილე პირთა მოგონებები.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის პროექტი შედგენილი ზურაბ ავალიშვილის მიერ

ზურაბ ავალიშვილი თავის მოგონებებში „საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში“, რომელიც პირველად პარიზში დაიბეჭდა 1924 წელს, აღნიშნავს, რომ ბათუმში ოსმალეთთან მიმდინარე უშუალოდ მოლაპარაკებების დროს, როდესაც ამიერკავკასიის მთლიანობა ფაქტობრივად დაიშალა და საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება გადაწყდა, 1918 წლის 22 მაისს დაწერა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის პროექტი.

ზურაბ ავალიშვილის მონათხრობი დამოუკიდებლობის აქტის პროექტთან დაკავშირებით მოკლულა:

„დავწერე სანიმუშო პროექტი საქართველოს დამოუკიდებლათ გამოცხადებისა - დადგა დრო საქმის ჩამოყალიბების და მოქმედებისა.

ჩხენკელმა, ჟორდანიამ, ნიკოლაძემ და სურგულაძემ მოიწონეს. ჟორდანიამ ეს პროექტი წაიღო ტფილისში, გამოთხოვების

¹ რაჟდენ (მიშა) არსენიძე საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის იუსტიციის მინისტრი. 25 მაისი, 1958 წელი, მიუნხენი.“ (კარლო ინასარიძე. პატარა „ოქროს ხანა“. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა. 1918-1921. რადიოდოკუმენტაცია, მიუნხენი, 1984, გვ.76-78).

დროს ჩვენ განსაკუთრებულის გრძნობით ვართმევდით ერთმანეთს ხელს...”²

ზურაბ ავალიშვილი მოგონებაზე დაყრდნობით ქართველ მკვლევართა ნაწილი მიიჩნევს, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის ავტორი ზურაბ ავალიშვილია. მაგალითად, დოდო ჭუმბურიძე წერს: 22 მაისს ზ. ავალიშვილის ხელმძღვანელობით დასრულდა დამოუკიდებლობის აქტის შედგენა. ბათუმში ჩასულმა ნოე ჟორდანიამ აქტი თბილისში წაიღო. მას გამოცხადებამდე უნდა შეეთანხმებინა ტექსტი სხვადასხვა პარტიულ და საზოგადოებრივ ორგანიზაციებთან.³

ერთი შეხედვით, ყველაფერი გარკვეულია, დამოუკიდებლობის აქტი შეადგინა ზურაბ ავალიშვილმა და თარიღიც ვიცით - 1918 წლის 22 მაისი. ცხადია, ზურაბ ავალიშვილის მოგონებას, რომ მან დაწერა დამოუკიდებლობის აქტის პროექტი, ეჭვქვეშ არ ვაყენებთ, მაგრამ სხვა ადამიანთა მოგონებებში, სადაც საუბარია დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებაზე, ზურაბ ავალიშვილი საერთოდ ნახსენები არ არის. არ ახსენებს თავის მოგონებებში ნოე ჟორდანიაც, რომელმაც, ზ. ავალიშვილის თქმით, მისი დაწერილი დამოუკიდებლობის აქტი თბილისში წამოიღო.

ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელმა კომიტეტმა თავის 1918 წლის 24 მაისის სხდომაზე იმსჯელა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის თაობაზე და ჩამოაყალიბა კომისია რომელსაც დაევალა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავება და კომიტეტში წარმოდგენა. კომისიაში შედიოდნენ: გიორგი გვაზავა, იოსებ მაჭავარიანი, გრიგოლ რცხილამე, პეტ-

² ზურაბ ავალიშვილი. საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში. მოგონებანი, ნარკვევები. თბილისი, „მხედარი“, 2011, გვ.79.

³ დოდო ჭუმბურიძე. აკაკი ჩხენკელი. სახელმწიფო მოღვაწე, დიპლომატი, მამულიშვილი. თბ., 2018, გვ. 141.

რე ქავთარაძე, ბიქტორ თევზაია, რაჟდენ არსენიძე, ირაკლი ჯაფარიძე.

ნოე ჟორდანიაშ მოგონება

თავის მოგონებაში დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებასთან დაკავშირებით ნოე ჟორდანია (1868-1953) აღნიშნავს, რომ ამისათვის შეიქმნა სპეციალური კომისია და მან კომისიის წევრს, გიორგი გვაზავას, როგორც იურისტს საგანგებოდ სთხოვა დამოუკიდებლობის აქტის პროექტის დაწერა:

„საჭირო იყო დამოუკიდებლობის აქტის შედგენა და მიღება საბჭოში. გამოვყავით კომისია ჩემთან ერთად სამუშაოთ ამ საკითხში. მე ვსთხოვე კომისიის წევრს გ. გვაზავას შეედგინა პროექტი, როგორც იურისტს და მოეტანა ჩემთვის. მან შეადგინა, წავიკითხე, გავოცდი. სწორ, ნაციონალურ დებულებათა გვერდით იყო წამოყენებული სოციალური რეფორმების დებულებანი: რვა საათის სამუშაო დღე, მამულების კონფისკაცია და სხ. ასეთი მუხლები ჩავთვალე უადგილოთ; საჭირო იყო ერთი, ყველა ქართველისათვის მისაღები ნაციონალური პლატფორმა, საიდანაც უნდა გამოირიცხოს ყველა გამთიშველი ელემენტები. ამ აზრის თანახმად შევასწორე პროექტი, ამოვაგდე იქიდან ყველა კლასიური ხასიათის მუხლები, დავტოვე შესწორებით მხოლოდ ნაციონალურ-პოლიტიკური ხასიათის. ასე შესწორებული წაუკითხე კომისიას. გიორგის ხმა არ ამოუღია, მასზე დავინახე განცვიფრების და კმაყოფილების ბეჭედი. ალბათ ფიქრობდა - ეს საციმბირო რევოლიუციონერი ჩემზე უფრო ზომიერი აღმოჩნდაო. არ გაემტყუნება, რას გვიცნობდა. ამნაირათ დეკლარაცია შემუშავდა, რაიცა მე წავიკითხე 26 მაისს და გადაიქცა ჩვენი თავისუფლების ძირითად ხარტიათ“.⁴

ნოე ჟორდანიაშ მოგონებას ეხმიანება გიორგი გვაზავას მოგონება, რაც ნოე ჟორდანიაშ სიტყვებს არა მხოლოდ ადასტურებს,

⁴ ნოე ჟორდანია. ჩემი წარსული. მოგონებანი. თბილისი, გამომცემლობა „სარანგი“, 1990, გვ.89-90.

არამედ რიგ ახალ ფაქტებსაც შეიცავს, რაც მნიშვნელოვანია საერთო სურათის აღსადგენად.

გიორგი გვაზავას მოგონება

გიორგი გვაზავა (1869-1941) ასევე მოკლედ იგონებს დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავების ისტორიას და მისი მონათხრობი ავსებს ნოე ჟორდანიას ნათქვამს. გ. გვაზავა ასახელებს კონკრეტულ თარიღს - 24 მაისს და აღნიშნავს, რომ ნოე ჟორდანიას წარუდგინეს არა ერთი, როგორც ამას იგონებს ნოე ჟორდანია, არამედ დამოუკიდებლობის აქტის ორი პროექტი: ერთი დაწერილი რაჟდენ არსენიძის მიერ და მეორე გიორგი გვაზავას პროექტი. როგორც ჩანს, დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებულ კომისიაში სოციალ-დემოკრატები და ეროვნულ-დემოკრატიები ვერ შეთანხმდნენ რიგ საკითხებთან დაკავშირებით. კერძოდ, სოციალ-დემოკრატებს დამოუკიდებლობის აქტში შეჰქონდათ „სოციალური რეფორმების“ დებულება, როგორც ამას უწოდებდა თავის მოგონებებში ნოე ჟორდანია. გიორგი გვაზავას თქმით. ჟორდანიამ არ მოიწონა სოციალ-დემოკრატი რაჟდენ არსენიძის წარდგენილი პროექტი და მოიწონა ეროვნულ-დემოკრატი გიორგი გვაზავას პროექტი: „24 მაისს 1918 წელს, სათავად-აზნაურო ბანკის შენობაში, მოხდა ინტერპარტიული სხდომა ბ. ნ. ჟორდანიას თავმჯდომარეობით. საკითხი იდგა ამ დამოუკიდებლობის გამოცხადებაზე. წარმოდგენილი იყო ორი პროექტი დეკლარაციისა: ერთი - სოციალ-დემოკრატიული, ბ. არსენიძის მიერ, მეორე - წარვადგინე მე, ჩვენი პარტიის სახელით. ბ. ჟორდანიას არ მოეწონა პირველი, მაგრამ მიიღო მეორე. რასაკვირველია, აქ უმთავრესი დამსახურება მიუძღვის ბ. ჟორდანიას, ურომლისოდ ჩვენი დეკლარაცია ვერ გამოვიდოდა იმ სახით, რომელიც იმასა აქვს“.⁵

⁵ გიორგი გვაზავა. საქართველო და ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია (წერილი მეორე). პარიზი, 1928, გვ.7.

დამოუკიდებლობის აქტის პროექტზე მუშაობისას ნოე ჟორდანias პოზიციას ეხება პ. სარჯველაძე. მისი თქმით, „საყურადღებოა და საინტერესო სიფრთხილე და წინდახედულება ნ. ჟორდანiasი“.⁶ პ. სარჯველაძე თავის ნაშრომში იმეორებს ნოე ჟორდანias სიტყვებს პროექტიდან „კლასიური ხასიათის მუხლების“ ამოღების და „ნაციონალური და პოლიტიკური ხასიათის“ მუხლების დატოვების შესახებ და აღნიშნავს: „ნ. ჟორდანias ზომიერება ნაკარნახევი იყო ერის მთლიანობის დაცვით, - რის შედეგად შესაძლებელი იქნებოდა ერის ყველა ნაწილების სახელმწიფო-სააღმშენებლო მუშაობაში ჩაბმა“.⁷

დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავების ისტორია იგონებს რაჟდენ არსენიძეც, რაც ახალი დეტალებით ავსებს ნოე ჟორდანias და გიორგი გვაზავას მოგონებებს.

რაჟდენ არსენიძის მოგონება

რაჟდენ არსენიძე (1880-1965) საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებას იგონებს მისი მიღებიდან 40 წლის შემდეგ. მისი თქმით, ამ დროისათვის ერთადერთი ცოცხლად დარჩენილი იყო იმ პირთაგან, ვინც დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებაზე მუშაობდა და, ამდენად, განსაკუთრებით მნიშვნელოვნად მიაჩნია თავის მონათხრობი: იმათგან, ვინც ამ აქტის, აწ ისტორიულ აქტად ქცეულის შედგენაში და გამოცხადებაში აქტიური მონაწილეობა მიიღეს და რომელთა სახელები მეხსიერებამ შემინახა, აღარავინ მეგულება ცოცხალთა შორის. თითქმის ყველა ჩვენს წინაპართა პანთეონს შეუერთდა“.⁸

⁶ პ. სარჯველაძე. ნოე ჟორდანias ხსოვნისათვის. დაბადების 100 წლისთავის გამო. პარიზი, 1968, გვ.26.

⁷ პ. სარჯველაძე. ნოე ჟორდანias ხსოვნისათვის. დაბადების 100 წლისთავის გამო. პარიზი, 1968, გვ.27.

⁸ რაჟდენ (მიშა) არსენიძე საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის იუსტიციის მინისტრი. 25 მაისი, 1958 წელი, მიუნხენი.“ (კარლო

რაჟდენ არსენიძის თქმით, საქართველოს ეროვნული საბჭოს მიერ დამოუკიდებლობის აქტის შემმუშავებელი კომისია შეიქმნა 25 მაისს და კომისიამ იმავე დღესვე დაიწყო მუშაობა:

„25 მაისს, 1918 წელს, ეროვნულმა საბჭომ, რომელიც საქართველოს ყველა პარტიების, თვითმართველობების, კულტურული და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების წარმომადგენლებისაგან იყო შექმნილი, დაადგინა გამოაცხადოს საქართველოს დამოუკიდებლობა, გაიჩინოს საკუთარი მმართველობა, რომ მტერს და მოყვარეს გასცეს პასუხი. ამ მიზნით მან გამოყო საკანონმდებლო კომისია, რომელსაც დაავალა დამოუკიდებლობის აქტის პროექტის დამუშავება. ეს კომისია შეიკრიბა იმავე დღეს. ნაშუადღევს დავიწყეთ მუშაობა. ვჩქარობთ, რადგან ხვალ ეროვნული საბჭოს სხდომაა, რომელმაც თავს იდგა ამ ისტორიული აქტის შესრულება. ვჩქარობთ, მაგრამ არც ის შეიძლება, რომ აქტი არ იყოს მოფიქრებული, სერიოზული, ღირსი თავის დიად დანიშნულების; უნდა აღინიშნოს ხომ უფლებები ახალ დაბადებული მოქალაქის; უყურადღებოთ ვერ დავტოვებთ იმ ეროვნულ უმცირესობათა უფლებებს, რომელნიც ჩვენი ტერიტორიის ფარგლებში ცხოვრობენ. და ყოველივე ეს უნდა ითქვას მოკლედ, მოჭრით, მკაფიოდ. ამიტომ თვითიული სიტყვა იწვევს დავას, კამათს, აზრთა შეჯახებას; ყოველი ფრაზა ყალიბდება დიდი გულმოდგინებით. ბოლოს ბრძოლა და ჯახი თავდება მორიგებით, ერთსულოვნებით; რაც მიღებულია - მიღებულია ყველასაგან. განხეთქილებას და გულნაკულოებას აქ, ამ დიად გადამწყვეტ მომენტში, არ უნდა დაურჩეს ადგილი. ამას ვგრძნობდით ყველა, თუმცა ეს ჩვენთვის არავის უკარნახევია...“⁹

ინასარიძე. პატარა „ოქროს ხანა“. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა. 1918-1921. რადიოდოკუმენტაცია, მიუნხენი, 1984, გვ.76-78).

⁹ რაჟდენ (მიშა) არსენიძე საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის იუსტიციის მინისტრი. 25 მაისი, 1958 წელი, მიუნხენი.“ (კარლო ინასარიძე. პატარა „ოქროს ხანა“. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა. 1918-1921. რადიოდოკუმენტაცია, მიუნხენი, 1984, გვ.76-78).

რაჟდენ არსენიძე იგონებს მნიშვნელოვან დეტალს: სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ ყველა ადგილობრივი ორგანიზაციის აზრი გაიგო საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებასთან დაკავშირებით და ყველგან მხარდაჭერა მოიპოვა: „ეს იყო 25 მაისს, 1918 წელს, დღით შაბათს. კომისიაში მოგვდის ეს ცნობები, გვიხარია და მეტის ენერგიით ვაგრძელებთ მუშაობას. შელამდა... ვერ დაგვისრულებია შრომა... ვიკრიბებით ნავახშმევს და ისევე ვმსჯელობთ, ისევ ტექსტის ყოველ აზრს ჩავკირკიტებთ; ხოლო ეროვნული საბჭოს ბიურო, მისი პრეზიდიუმი, გვიცდის, ელის ჩვენგან შემუშავებულ პროექტს, რომ საბოლოო ტექსტი მიიღოს და ხვალ საბჭოს წინაშე წარადგინოს. შუალამეზე ვათავებთ პროექტის დამუშავებას და მაშინვე ორი წევრი გიორგი გვაზავა და პავლე სარჯველაძე მიეშურებიან საბჭოს ბიუროს სხდომაზე, რომ ამაღამვე დაამთავრონ ეს საშური, მაგრამ მეტად საპასუხისმგებლო მოვალეობა.

ნაშუალამევს ბიურო იღებს ზოგიერთი შესწორებით საბოლოო რედაქციას და კვირას, 26 მაისს, იგი საჯაროთ ცხადდება სახალხოდ თეთრ დარბაზში“.

როგორც ვხედავთ რაჟდენ არსენიძე აღნიშნავს კომისიაში მიმდინარე ცხარე კამათს და რომ შეთანხმების მიღწევაც შეძლეს. მაგრამ გიორგი გვაზავას მოგონებებს თუ გავითვალისწინებთ, თანხმობას მაინც ვერ მიაღწიეს და ნოე ჟორდანიას ორი პროექტი წარუდგინეს - გიორგი გვაზავამ ეროვნულ-დემოკრატიების პროექტი წაიღო, პავლე სარჯველაძემ კი სოციალ-დემოკრატიების, რომელსაც გიორგი გვაზავა რაჟდენ არსენიძის პროექტს უწოდებს.

ნოე ჟორდანიას რომ დამოუკიდებლობის აქტის ორი პროექტი წარუდგინეს, ამას თავად რაჟდენ არსენიძეც ადასტურებს. ამის თაობაზე მის სიტყვებს ვიქტორ ნოზაძე იგონებს.

რა უთხრა ვიქტორ ნოზაძეს რაჟდენ არსენიძემ

ვიქტორ ნოზაძე (1893-1975) 1967 წელს ჟურნალ „კავკასიონში“ რაჟდენ არსენიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით აქვეყნებს

მოგონებას, რომელშიც მოგვითხრობს თუ რა საუბარი ჰქონდა რ. არსენიძესთან საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტთან დაკავშირებით. ვიქტორ ნოზაძე თავისებურ მცირე ინტერვიუს გადმოგვცემს:

„- როგორ მოხდა დამოუკიდებლობის აქტის შედგენა? როგორ მიიღეთ დამოუკიდებლობის ეს აქტი, რომელიც მე დღეს უსუსურად მეჩვენება?

- ორი პროექტი იყო: 1. ჩემი; 2. - გიორგი გვაზავასი. აქტის გამოცხადებას მე ვასაბუთებდი რევოლუციური ეროვნული თვითგამორკვევის მიხედვით. გიორგი გვაზავა კი ისტორიულად ასაბუთებდა. ჩემი პროექტი კომისიამ არ მიიღო, მაგრამ გვაზავას პროექტში ბევრი შესწორება შევიტანეთ. ამ აქტს კარგად ვიცნობ!

- როგორ მოგივიდა აზრად დამოუკიდებლობის გამოცხადება რევოლუციური დებულებით გაგემართლებინა. საქართველო ხომ აფრიკა არ იყო?! იგი ხომ ძველი...

- ვიცი, რისი თქმაც გინდა... მაგრამ გადარეული რევოლუციური ხანა იყო და რევოლუციურ ლოზუნგებს გასავალი ჰქონდა! სხვაგვარი დასაბუთება მაშინ არ შემეძლო; ვფიქრობდი ეს უფრო იოლი გასაგები იქნებოდა შინ და გარეთაც!

- და აი, გამოვიდა ნაწვალები, უსუსური აქტი! მაგრამ ეს მაინც უკეთესი გამოდგა შენ რევოლუციურ დასაბუთებაზე... მართალია თუ არა?¹⁰

შალვა ამირეჯიბის მოგონება

შალვა ამირეჯიბი (1886-1943) დამოუკიდებლობის აქტის შემმუშავებელი კომისიის წევრი არ ყოფილა, მაგრამ თავის მოგონებებში გადმოსცემს შეხვედრას 1918 წლის 26 მაისს დილით პეტრე ქავთარაძესთან (1883-1941), რომელიც 1918 წლის მაისის დღეებში დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებაში მონაწილეობდა.

¹⁰ ვიქტორ ნოზაძე. მოგონება რაჟდენ არსენიძის (1880-1965) შესახებ - „კავკასიონი“, 1967, XII, გვ. 140-141.

პეტრე ქავთარაძის სიტყვებიდან კარგად ჩანს, თუ რა დამაბული მუშაობა მიმდინარეობდა დამოუკიდებლობის აქტის ტექსტზე.

შალვა ამირეჯიბი პეტრე ქავთარაძეს შეხვდა რუსთაველზე, სასტუმრო „ორიენტთან“ (ბოლოს იქ იყო მხატვრის სახლი, რომელიც 1991 წლის დეკემბერში დაიწვა ე. წ. თბილისის ომის დროს). შალვა ამირეჯიბი იგონებს: „ის (პეტრე ქავთარაძე) იყო ეროვნულ საბჭოს იურიდიული კომისიის წევრი, რომელსაც დამოუკიდებლობის აქტის შედგენა ჰქონდა მინდობილი და ილლიაში პორტფელ გარჯობილი სადღაც მირბოდა.

- რაო, თქვენი აქტი? კვითხე ჩემს ძველ მეგობარს.

- აქა მაქვს! მომიგო მან და პორტფელი მანიშნა.

- ისტორიული პორტფელი! ისტორიული კაცი! ისტორიული აქტი-მეთქი! გავიფიქრე მე, მაგრამ გამოირკვა, რომ აქტი ჯერ კიდევ შედგენილი არ იყო.

- ჯერ მზად არ არის. მივრბივარ კომისიის სხდომაზედ, რომ უკანასკნელი რედაქცია ჩამოვწეროთ - დაუმატა მან.

- მაშ, სეიმის სხდომაზედ შევხვდებით?

- არა მგონია, ღმერთმა ქმნას პარლამენტის გახსნას დროზედ მიუსწროთ.

- განა აქტი ასე გრძელდება?

- პირიქით, სულ ხუთი-ექვსი მუხლისაგან შესდგება. მაგრამ კომისიაში ბევრს ლაპარაკობენ. გვიბათილებენ ისეთ ძირითად დებულებებს, რომ ნახავ, ვერც აქტი გამოვა რიგიანი და პარლამენტის გახსნაზედაც უსადილო მოვალ. ამ აქტის „ზოგიერთ“ დებულებათა გამბათილებელი იგივე „რევოლუციონური დემოკრატიის“ წარმომადგენლები იყვნენ“.¹¹

შალვა ამირეჯიბსა და პეტრე ქავთარაძის დიალოგში ნახსენები სეიმის სხდომა ამირეკავკასიის სეიმის უკანასკნელი სხდომაა, რომელიც 1918 წლის 26 მაისს დილით გაიმართა, პარლამენტის სხდომაში კი იგულისხმება საქართველოს ეროვნული საბჭოს

¹¹ შალვა ამირეჯიბი. წიგნი მეორე. თბილისი, 1998, გვ.121.

სხდომა, რომელიც იმავე დღეს საღამოს 17 საათზე შედგა და საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი გამოაცხადეს.

**1918 წლის 25 მაისი - დამოუკიდებლობა ვერ გამოაცხადეს,
რადგანაც დამოუკიდებლობის აქტის საბოლოო რედაქცია
შემუშავებული არ იყო**

1918 წლის 25 მაისს 11 საათზე თბილისში, ეროვნული საბჭოს რეზიდენციაში შედგა აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომა, რომელსაც, მისი წევრების გარდა, ესწრებოდნენ სხვა ცნობილი მოღვაწეებიც. სხდომას ესწრებოდნენ: ნოე ჟორდანიას, გიორგი ლასხიშვილი, პავლე საყვარელიძე, კონსტანტინე გვარჯალაძე, ნოე ხომერიკი, ალექსანდრე ლომთათიძე, სილიბისტრო ჯიბლაძე, შალვა მესხიშვილი, კონსტანტინე მესხი, ნოე რამიშვილი, იასონ ლორთქიფანიძე, გრიგოლ ვეშაპელი, გიორგი ჟურული, ალექსანდრე ასათიანი, იოსებ მაჭავარიანი, დავით ვაჩნაძე, გიორგი გვაზავა, ირაკლი წერეთელი, ევგენი გეგეჭკორი, კარლო ჩხეიძე, ვლადიმერ გობეჩია.

სხდომის თავმჯდომარემ, ნოე ჟორდანიამ დამსწრეთ გააცნო 23 მაისს ბათუმიდან ოსმალეთთან მოლაპარაკებებში ამიერკავკასიის დელეგაციის ხელმძღვანელის აკაკი ჩხენკელის მიერ გამოგზავნილი წერილი, რომელშიც კატეგორიულად მოითხოვდა საქართველოს დამოუკიდებლობის დაუყოვნებლივ გამოცხადებას. ნოე ჟორდანიას განცხადებით, 25 მაისს, საღამოს 10 საათზე უნდა შეკრებილიყო ამიერკავკასიის სეიმი - ამიერკავკასიის დემოკრატიული ფედერაციული რესპუბლიკის საკანონმდებლო ორგანო, რომელიც ამიერკავკასიის სამოკავშირეო სახელმწიფოს დაშლილად გამოაცხადებდა. ამის შემდეგ საქართველოს ეროვნულ საბჭოს დამოუკიდებლობა უნდა გამოეცხადებინა.

ნოე ჟორდანიამ აღნიშნა, რომ სეიმის სხდომის შეკრება ვერ მოხერხდა, რადგანაც მუსავატელთა და დაშნაკთა ფრაქციებმა უარი განაცხადეს სეიმის სხდომაში მონაწილეობაზე და სხდომის მეორე დღისთვის გადადება მოითხოვეს. მუსავატელები (აზერბაიჯანის

წარმომადგენლები) მიზეზად იმას ასახელებდნენ, რომ მათ ამიერკავკასიის სამოკავშირეო სახელმწიფოს დაშლის საკითხი ჯერ არ ჰქონდათ განხილული, თუმცა წინააღმდეგნი არ იყვნენ საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებისა. დაშნაკები (სომხეთის წარმომადგენლები) კი აცხადებდნენ, რომ მათ შესამუშავებელი ჰქონდათ განცხადება.

ნოე ჟორდანიამ აღმასკომის წევრებს აცნობა, რომ ამიერკავკასიის სეიმის სხდომა მეორე დღეს, 26 მაისის 12 საათზე შედგებოდა, სეიმის სხდომის შემდეგ კი საქართველოს ეროვნული საბჭო გამოაცხადებდა საქართველოს დამოუკიდებლობას.

საკითხის განხილვის დროს აღმასრულებელი კომიტეტის ზოგიერთი წევრი მიიჩნევდა, რომ დამოუკიდებლობის გამოცხადება უაღრესად სასწრაფო იყო და დაუყოვნებლივ, 25 მაისს უნდა გამოეცხადებინათ; მიუხედავად საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი. ნოე ჟორდანია ამის წინააღმდეგი იყო. მისი თქმით, ამიერკავკასიის დემოკრატიული ფედერაციული რესპუბლიკის დაშლამდე საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება გაურკვევლობას შექმნიდა, რადგანაც ერთდროულად იარსებებდა ორი მთავრობა - ამიერკავკასიისა და საქართველოსი. ამიტომ ნოე ჟორდანია ითხოვდა საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების გადადებას 26 მაისისთვის.

შეთანხმება ვერ მოხერხდა და საკითხი კენჭისყრაზე გაიტანეს. 25 მაისს საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებას მხარი დაუჭირა აღმასრულებელი კომიტეტის 6 წევრმა, 26 მაისს გამოცხადებას - 4 წევრმა. გადაწყდა, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი 25 მაისს გამოეცხადებინათ. კენჭისყრის შემდეგ განცხადებით გამოვიდა საქართველოს ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარე ნოე ჟორდანია და პასუხისმგებლობა მოიხსნა მოსალოდნელ შედეგებზე; თუმცა, 25 მაისს დამოუკიდებლობის გამოცხადება მაინც ვერ მოხერხდა. მალევე გაირკვა, რომ დამოუკიდებლობის აქტი ჯერ შემუშავებული არ იყო. შესაბამისად, დამოუკიდებლობის გამოცხადება 26 მაისისთვის გადაიდო.

ნოე რამიშვილის წინადადებით გადაწყდა, რომ 26 მაისს, დილის 10 საათზე შეიკრიბებოდა ამიერკავკასიის სეიმი, ხოლო 12 საათზე საქართველოს ეროვნული საბჭო და გამოცხადდებოდა საქართველოს დამოუკიდებლობა.

აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომის ბოლოს წაიკითხეს საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის პროექტი, რომელიც კომისიამ შეიმუშავა. აქტის ტექსტის მიმართ გამოითქვა შენიშვნები. გამოთქმული შენიშვნების მიხედვით დამოუკიდებლობის აქტის საბოლოო ტექსტის მომზადება დაევალა ნოე ჟორდანიას.

ნიკო ნიკოლაძის ხელნაწერი დამოუკიდებლობის აქტის პროექტი

არსებობს ნიკო ნიკოლაძის მიერ ხელით გადაწერილი საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის პროექტი. ეს არის 4 ფურცლის შემცველი ფანქრით შესრულებული დაუმთავრებელი ხელნაწერი.¹²

ნიკო ნიკოლაძის ხელნაწერი ტექსტი ფაქტობრივად ემთხვევა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის ტექსტს, არის მხოლოდ რამდენიმე სტილისტური სხვაობა. თუკი ნიკო ნიკოლაძეს ხელნაწერი ტექსტის ავტორად მივიჩნევთ, გამოდის, რომ ის ფაქტობრივად არის საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის ავტორი. ასეთ რამ არ დასტურდება ჩვენთვის ცნობილი რომელიმე სხვა წყაროთი. ამ გარემოების გათვალისწინებით უფრო სავარაუდოა, რომ ნიკო ნიკოლაძემ გადაწერა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის ერთ-ერთი ბოლო ვარიანტი.

შედარებისთვის ქვემოთ ორ სვეტად მოცემულია საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის და ნიკო ნიკოლაძის ხელნაწერი დამოუკიდებლობის აქტის ტექსტები. არსებული სტილისტური სხვაობები ხაზგასმულია.

¹² ოთარ ჯანელიძე. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორიის ნარკვევები. თბ., 2018, გვ.18-19.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის ტექსტი	ნიკო ნიკოლაძის ხელნაწერი დამოუკიდებლობის აქტი
„მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში საქართველო არსებობდა, როგორც დამოუკიდებელი და თავისუფალი სახელმწიფო. მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულს, ყოველ მხრით მტრისაგან შევიწროვებული საქართველო <u>თავის</u> ნებით შეუერთდა რუსეთს იმ პირობით, რომ რუსეთი ვალდებული იყო საქართველო გარეშე მტრისაგან დაეცვა. რუსეთის დიდის რევოლუციის მსვლელობამ რუსეთში ისეთი შინაგანი წყობილება შექმნა, რომ მთელი საომარი ფრონტი სრულიად დაიშალა და რუსის ჯარმაც დაუტევა ამიერკავკასია. <u>დარჩნენ რა თვისი ძალღონის ამარად, საქართველომ და მასთან ერთად ამიერკავკასიამ თვით იღვეს თავის საკუთარ საქმეების გაძლოლა და პატრონობა და შესაფერი ორგანოებიც შეჰქმნეს; მაგრამ გარეშე ძალთა ზეგავლენით ამიერკავკასიის ერთა შემაერთებელი კავშირი დაირღვა და მით ამიერკავკასიის პოლიტიკური მთლიანობაც დაიშალა.</u> ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს, რომ საქართველომ სა-	”მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში საქართველო არსებობდა, როგორც დამოუკიდებელი და თავისუფალი სახელმწიფო. მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულს ყოველ მხრით მტრისგან შევიწროვებული საქართველო <u>თვისი</u> ნებით შეუერთდა რუსეთს იმ პირობით, რომ რუსეთი ვალდებული იყო საქართველო გარეშე მტრისგან დაეცვა. რუსეთის დიდი რევოლუციის მსვლელობამ რუსეთში ისეთი შინაგანი წყობილება შექმნა, რომ მთელი საომარი ფრონტი სრულიად დაიშალა და რუსის ჯარმაც დაუტევა ამიერკავკასია. <u>საქართველო და მასთან ერთად მთელი ამიერკავკასია დარჩა რა თვისი ძალღონის ამარად, თვით იღვა თავს საკუთარი თვისი საქმეების გაძლოლა და პატრონობა და შესაფერი ორგანოებიც შეჰქმნა; მაგრამ გარეშე ძალთა ზეგავლენით ამიერკავკასიის ერთა შემაერთებელი კავშირი დაირღვა და მით ამიერკავკასიის პოლიტიკური მთლიანობაც დაიშალა.</u> ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა აუცილებ-

კუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია შექმნას, მისი საშუალებით გარეშე ძალის მიერ დაპყრობისაგან თავი გადაირჩინოს და დამოუკიდებელ განვითარების მტკიცე საფუძველი ააგოს.

ამისდა თანახმად საქართველოს ეროვნული საბჭო, 1917 წლის 22 ნოემბერს არჩეული საქართველოს ეროვნულ ყრილობის მიერ, საყოველთაოდ ა ც ხ ა დ ე ბ ს:

1. ამიერიდგან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებოვანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა.

2. დამოუკიდებელ საქართველოს პოლიტიკური ფორმა - დემოკრატიული რესპუბლიკაა.

3. საერთაშორისო ომთანობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოა.

4. საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას ჰსურს საერთაშორისო ურთიერთობის ყველა წევრთან კეთილმეზობლური განწყობილება დაამყაროს, განსაკუთრებით კი მოსაზღვრე სახელმწიფოებთან და ერებთან.

5. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის საზღვრებში თანასწორად უზრუნველყოფს ყველა მოქალაქის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლე-

ლად მოითხოვს, რომ საქართველომ საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია შექმნას, მისი საშუალებით გარეშე ძალის მიერ დაპყრობისაგან თავი გადაირჩინოს და დამოუკიდებელი განვითარების მტკიცე საფუძველი ააგოს.

თანახმად ამისა საქართველოს ეროვნული საბჭო, არჩეული 1917 წლის 22 ნოემბერს საქართველოს ეროვნული ყრილობის მიერ, დღეს საყოველთაოდ აცხადებს:

1.) ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებოვანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა.

2.) დამოუკიდებელი საქართველოს პოლიტიკური ფორმა - დემოკრატიული რესპუბლიკაა.

3.) საერთაშორისო ომთანობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოა.

4.) საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას სურს საერთაშორისო ურთიერთობის ყველა წევრთან კეთილმეზობლური განწყობილება დაამყაროს, განსაკუთრებით კი მოსაზღვრე სახელმწიფოებთან და ერებთან.

5.) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის

ბებს განურჩევლად ეროვნებისა, სარწმუნოებისა, სოციალური მდგომარეობისა და სქესისა. 6. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა განვითარების თავისუფალ ასპარეზს გაუხსნის მის ტერიტორიაზედ მოსახლე ყველა ერს. 7. დამფუძნებელ კრების შეკრებამდე მთელის საქართველოს მართვა-გამგეობის საქმეს უძღვება ეროვნული საბჭო, რომელიც შევსებული იქნება ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით, და დროებითი მთავრობა პასუხისმგებელია საბჭოს წინაშე“.	საზღვრებში თანასწორად უზრუნველყოფს ყველა მოქალაქის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებს განურჩევლად ეროვნებისა, სარწმუნოებისა, სოციალურ მდგომარეო...”
---	--

დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებაში კოტე აფხაზის მონაწილეობის შესახებ

რაჟდენ არსენიძე თავის მოგონებაში დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებასთან დაკავშირებით გამოყოფს ორი ადამიანის როლს: კოტე აფხაზის და ნოე ჟორდანიასი: „იმათგან, ვინც ამ აქტის, აწ ისტორიულ აქტად ქცეულის შედგენაში და გამოცხადებაში აქტიური მონაწილეობა მიიღეს და რომელთა სახელები მეხსიერებამ შემინახა, აღარავინ მეგულება ცოცხალთა შორის. თითქმის ყველა ჩვენს წინაპართა პანთეონს შეუერთდა. ამათგან ორი სახელი მინდა მოვიხსენო; კოტე აფხაზი, დიდი გონიერი პატრიოტი, რომელიც ინიციატორი იყო თავად-აზნაურობის მთელი ქონების ქართველი ერისათვის გადაცემის, რითაც მოუშადა ნივთიერი და ორგანიზაციული საფუძველი ჩვენი ერის აღორძინებას. მან წამებით დაიდგა უკვდავების გვირგვინი საქართველოს 26-ი მაისისათვის ბრძოლაში.

საქართველოს დიდი პრეზიდენტი ნოე ჟორდანიას, დამოუკიდებლობის აქტის გამომცხადებელი, რომელიც 1953 წლის იანვარში მოგვტაცა ულმოებელმა სიკვდილმა..“

ნოე ჟორდანიას როლი დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებაში უდავოა, მაგრამ კოტე აფხაზის ხსენება მოულოდნელია, რადგანაც მისი სახელი არ ფიგურირებს არცერთ სხვა მოგონებაში დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებასთან დაკავშირებით.

რატომ დაუჭირა მხარი ნოე ჟორდანიამ გიორგი გვაზავას პროექტს?

რატომ დაიწუნა სოციალ-დემოკრატმა ნოე ჟორდანიამ თავისივე პარტიის წარმომადგენლის პროექტი და ამჯობინა ეროვნულ-დემოკრატიის გიორგი გვაზავას პროექტი? ჟორდანიას პოზიციის მთავარი მიზეზი პრაგმატული გათვლა იყო:

ა/ ეროვნული კონსოლიდაციის აუცილებლობა - ნ. ჟორდანიას სურდა, რომ დამოუკიდებლობის აქტი ერთხმად მიეღო ყველა პოლიტიკურ ძალას (სოციალ-დემოკრატებს, ეროვნულ-დემოკრატებს, სოციალისტ-ფედერალისტებს და სხვა). სოციალურ საკითხებს (განსაკუთრებით მიწის რეფორმას), მიუხედავად იმისა, რომ სოციალ-დემოკრატებისთვის მთავარი იყო, შეიძლება დაპირისპირება და განხეთქილება გამოეწვია ქვეყნისთვის კრიტიკულ ეტაპზე;

ბ/ აუცილებელი იყო მთავარზე კონცენტრირება - დამოუკიდებლობის გამოცხადების მომენტში მთავარი იყო სახელმწიფოებრივი სუვერენიტეტის გამოცხადება და საერთაშორისო აღიარების მიღწევა. საჭირო იყო ისეთი დოკუმენტის შექმნა, რომელიც მხოლოდ სახელმწიფოებრივი აღდგენის ფაქტს დააფიქსირებდა, ხოლო სოციალური რეფორმები შემდეგ ცალკე კანონმდებლობით იქნებოდა გატარებული;

გ/ საერთაშორისო აღიარების გაადვილება - ევროპული სახელმწიფოებისთვის პირველ რიგში სახელმწიფოს ფორმა იყო მნიშვნელოვანი და არა მის მიერ გატარებული სოციალური რეფორმების დეტალები.

ამრიგად, ნოე ჟორდანიას გადაწყვეტილება, დაეტოვებინა მხოლოდ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი პრინციპები, იყო პრაგმატული პოლიტიკური ნაბიჯი კრიტიკულ მომენტში ეროვნული ერთიანობისა და ახალი სახელმწიფოს მშენებლობის ინტერესებიდან გამომდინარე.

მიუხედავად იმისა, რომ დამოუკიდებლობის აქტიდან ამოღებული იქნა „სოციალისტური დებულებები“, დამოუკიდებლობის აქტის საფუძველზე შექმნილ რესპუბლიკის ფარგლებში დაუყოვნებლივ განხორციელდა ცალკე კანონმდებლობით რადიკალური რეფორმები: მიწის რეფორმა (ნაციონალიზაცია და გლეხებისთვის განაწილება), შრომის კანონმდებლობა (8-საათიანი სამუშაო დღე) და ა. შ.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის სტრუქტურა

საქართველოს 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტი შედარებით მოკლე და ლაკონური დოკუმენტია, შედგება ორი ძირითადი ნაწილისგან: **პრეამბულა (შესავალი)** და **ძირითადი დებულებები (7 მუხლი)**. დამოუკიდებლობის აქტი იწყება ისტორიული ნაწილით, რომელშიც მოკლედაა გადმოცემული დამოუკიდებლობის გამოცხადების ისტორიული ვითარება და მას მოსდევს ძირითადი ნაწილი, რომელშიც ჩამოყალიბებულია ის ფუძემდებლური პრინციპები და ღირებულებები, რომელთაც ემყარებოდა ახლად-შექმნილი სახელმწიფო.

დამოუკიდებლობის აქტის სტრუქტურა:

1. პრეამბულა (ისტორიული ნაწილი)

პრეამბულა ემსახურება აქტის მიღების ისტორიული და პოლიტიკური აუცილებლობის დასაბუთებას. იგი მოიცავს შემდეგ ძირითად თეზისებს:

- ისტორიული უფლება: აღინიშნება, რომ საქართველო მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში არსებობდა როგორც დამოუკიდებელი და თავისუფალი სახელმწიფო.

- რუსეთთან შეერთება: მოკლედ არის აღწერილი გარეშე მტრის შევიწროების გამო რუსეთთან შეერთების ფაქტი და რუსეთის მიერ ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევა.

- რევოლუცია და ამიერკავკასიის დაშლა: ხაზგასმულია რუსეთის დიდი რევოლუციის შედეგად ფრონტის დაშლა, რუსის ჯარის გასვლა ამიერკავკასიიდან და, საბოლოოდ, გარეშე ძალთა ზეგავლენით ამიერკავკასიის ფედერაციული კავშირის დაშლა.

დამოუკიდებლობის გამოცხადების აუცილებლობა: დასკვნაში ნათქვამია, რომ ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს, რომ საქართველომ შექმნას საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია დამოუკიდებელი განვითარების მტკიცე საფუძვლის ასაგებად.

პრეამბულას მოსდევს 7 ძირითადი დებულება, ახალი სახელმწიფოს ფუძემდებლური პრინციპებით და ღირებულებებით.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის ისტორიული ნაწილი

1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტი იწყება იმ ვითარების აღწერით, თუ როგორ აღმოჩნდა საქართველო რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში და რატომ აღიდგინა დამოუკიდებლობა:

„მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში საქართველო არსებობდა, როგორც დამოუკიდებელი და თავისუფალი სახელმწიფო.

მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულს ყოველ მხრით მტრისაგან შევიწროებული საქართველო თავისი ნებით შეუერთდა რუსეთს იმ პირობით, რომ რუსეთი ვალდებული იყო საქართველო გარეშე მტრისაგან დაეცვა.

რუსეთის დიდი რევოლუციის მსვლელობამ რუსეთში ისეთი შინაგანი წყობილება შექმნა, რომ მთელი საომარი ფრონტი სრულიად დაიშალა და რუსის ჯარმა დასტოვა ამიერკავკასია.

დარჩნენ რა თავისი ძალღონის ამარად, საქართველომ და მასთან ერთად ამიერკავკასიამ თვით იდვეს თავს საკუთარი საქმეების

გამდოლა და პატრონობა და შესაფერი ორგანოებიც შექმნეს, მაგრამ გარეშე ძალის ზეგავლენით ამიერკავკასიის ერთი შემაერთებელი კავშირი დაირღვა და მით ამიერკავკასიის პოლიტიკური მთლიანობაც დაიშალა.

ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს, რომ საქართველომ საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია შექმნას, მისი საშუალებით გარეშე ძალის მიერ დაპყრობისაგან თავი გადარჩინოს და დამოუკიდებელი განვითარების მტკიცე საფუძველი ააგოს.“

როგორც ვხედავთ, 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტი რუსეთს ბრალს არ სდებს საქართველოს დამოუკიდებლობის ხელყოფაში და აღნიშნულია, რომ საქართველო „თავისი ნებით“ შეუერთდა რუსეთს, „გარეშე მტერთაგან დაცვის“ პირობით. სწორედ ამას ამტკიცებდა მეფის რუსეთის ოფიციალური ისტორიოგრაფია, მაგრამ წარსულის ამგვარი ხედვა ისტორიულ სიმართლეს არ შეესაბამება.

რუსეთი ვეღარ იცავს საქართველოს გარეშე მტრებისაგან და საქართველო იძულებულია თავის დასაცავად „საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია შექმნას“, – ასეთია დამოუკიდებლობის აქტში დაფიქსირებული პოზიცია.

დამოუკიდებლობის აქტის ისტორიული პრეამბულა უკმაყოფილებას იწვევდა ეროვნულ-პატრიოტული ძალების გარკვეულ ნაწილში. მაგალითად, რევაზ გაბაშვილი (1882-1969) თავის მოგონებებში აღნიშნავდა, დამოუკიდებლობის გამოცხადებისას ნოე ჟორდანიას მოხსენების გამო: „ჩვეულებრივი რიხით კი არ ლაპარაკობდა, არამედ თითქო სამდიმარს ეუბნებოდა რუსეთს, იძულებული - ...ღალატზედ. ასეთი უზეიმო იყო დამოუკიდებლობის გამოცხადება და ეს აღიბეჭდა კიდეც, საუბედუროდ, **მენშევიკურ** „დამოუკიდებლობის აქტში“, საცა, აღფრთოვანების მაგიერ, ტირილი და ბოდბეებია... **რუსეთის წინაშე**“.¹³

¹³ რევაზ გაბაშვილი. მოგონებები. თბილისი, „მერანი“, 1992, გვ.212.

რატომ არაფერია ნათქვამი რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობაზე და რუსეთის აგრესიულ პოლიტიკაზე საქართველოს მიმართ? ეს შეიძლება სამი ძირითადი მიზეზით აიხსნას:

- რუსეთი წასული იყო სამხრეთ კავკასიიდან და საქართველოს იმ მომენტში რუსეთისაგან საფრთხე არ ემუქრებოდა. პირიქით, რაღაც პერიოდი რუსეთიდანაც მოელოდნენ დახმარებას ოსმალთა შემოტევის შესაჩერებლად;
- ქართველი სოციალ-დემოკრატებისთვის საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება გარკვეულწილად შექმნილი გეოპოლიტიკური რეალობიდან გამომდინარე იძულებითი ნაბიჯი იყო და ამასთან არ უნდოდათ რუსეთის განაწყენება.
- საქართველო უკვე ჩამოცილებული იყო რუსეთს, რადგანაც შედიოდა ამიერკავკასიის ფედერაციულ სახელმწიფოში და 1918 წ. 26 მაისს სწორედ ამიერკავკასიის ფედერაციიდან გამოდიოდა.

რუსეთთან საქართველოს „თავის ნებით“

შეერთების შესახებ

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის ისტორიულ შესავალში მეორე აბზაცად არის დებულება, რომელიც ისტორიულ სიმართლეს არ შეესაბამება:

„მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულს, ყოველ მხრით მტრისაგან შევიწროვებული საქართველო თავის ნებით შეუერთდა რუსეთს იმ პირობით, რომ რუსეთი ვალდებული იყო საქართველო გარეშე მტრისაგან დაეცვა“.

საქართველოს რუსეთთან „თავის ნებით“ შეერთებას ამტკიცებდა რუსული ისტორიოგრაფია, მაგრამ სიმართლე ცნობილი იყო. მაგალითად, დამოუკიდებლობის აქტის დაწერამდე რამდენიმე თვით ადრე გამოცემულ ბროშურაში გრიგოლ ვეშაპელი აღნიშნავდა, რომ 1783 წლის გეორგიევსკის ტრაქტატის ძალით „რუსეთის

პროტექტორატის ქვეშ მოქცეულ საქართველოს... სრულებითაც არ დაუკარგავს თავისი სახელმწიფოებრივობა“.¹⁴ საქართველოს რუსეთთან შეერთებასთან დაკავშირებით კი წერდა: „რუსეთმა საქართველოს მიმართ უკრაინის „შემოერთების“ ისტორია განიმეორა, იმ უკრაინისა, რომელიც აგრედვე ხელშეკრულობით დაენდო რუსეთს. რუსეთის მიერ საქართველოს „შემოერთება“ ნამდვილი ანექსია იყო პატარა სახელმწიფოსი ძლიერი პროტექტორის მიერ. ამ ანექსიის წინააღმდეგ თავის დროზე პროტესტი განაცხადეს ევროპის სახელმწიფოებმა, როგორც საფრანგეთმა, ისე ინგლისმა“.¹⁵

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის მეორე დანართის სახით გამოქვეყნებულ დოკუმენტში რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობა ცოტა უფრო ვრცლად და ისტორიულ სიმართლესთან უფრო შესაბამისად არის წარმოდგენილი:

„საქართველოს ნაწილებმა ბევრი ფიქრისა, ცდისა და ყოყმანის შემდეგ რუსეთთან დასდვეს მთელი რიგი პოლიტიკურ ხელშეკრულობებისა, რომელთა შორის უპირველესი და უმთავრესი 1783 წლის ხელშეკრულება იყო და რომლის ძალითაც აღმოსავლეთი საქართველო რუსეთის იმპერიის პროტექტორატში შედიოდა. სხვა ხელშეკრულობათა მიზანიც იგივე იყო - ავტონომია საქართველოს ქვეყნებისა შინაგან საქმეებში და რუსეთის პროტექტორატი მათ საგარეო განწყობილებებში; ხოლო ეს რეჟიმი, განმტკიცებული რუსეთის იმპერატორთა საჯარო დაპირებით, მეტათ ხანმოკლე იყო. რუსეთის იმპერიის ცალმხრივმა აქტებმა 1801 წლიდან 1861 წლამდე რუსეთთან საქართველოს შეერთებით საქართველოს ნაწილების ავტონომია, დამყარებული საერთაშორისო ხელშეკრულებაზედ, მოსპეს ისე, რომ პოლიტიკური ხელშეკრულებანი, დადებულნი რუსეთისა და საქართველოს ქვეყნებს შორის, ფორმალურად გაუქმებულნი არ იყვნენ“.

¹⁴ გრიგოლ ვეშაპელი. საქართველო და რუსეთი. თბილისი, 1918, გვ. 11.

¹⁵ გრიგოლ ვეშაპელი. საქართველო და რუსეთი. თბილისი, 1918, გვ. 21.

საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის პროგრამაში, რომელიც 1917 წლის ივნისში მიიღეს, იგივე დებულება უფრო სრულყოფილად არის წარმოდგენილი:

„საქართველოს ეროვნული უფლებები

ქართველი ერი მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში ეწეოდა თავისუფალ სახელმწიფოებრივ ცხოვრებას.

1783 წლის ხელშეკრულებით საქართველომ მიიღო რუსეთის მფარველობა (პროტექტორატი). ქართველ ერს უნდა დარჩენოდა საკუთარი კანონმდებლობა და მთავრობა, საკუთარი ხაზინა, ჯარი, სამართალი, ეკლესია.

1801 წლის ენკენისთვის 15 მანიფესტით რუსეთმა დაარღვია საქართველოსთან დადებული ხელშეკრულება და სრულიად გააუქმა ქართველი ერის სახელმწიფოებრივი უფლებები.

საქართველოს პოლიტიკური უფლებები უნდა იქმნეს აღდგენილი“.¹⁶

დამოუკიდებლობის აქტში შეტანილ დებულებას საქართველოს რუსეთთან თავის ნებით შეერთების შესახებ ისტორიული სიმართლის წარმოჩენის დანიშნულება არ ჰქონია. მას პოლიტიკური დატვირთვა ჰქონდა და საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის არგუმენტად გამოიყენებოდა.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი მოწყობის ამოსავალი პრინციპები

1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტში ჩამოყალიბებულია ის ძირითადი პრინციპები, რასაც უნდა დამყარებოდა საქართველოს დამოუკიდებელი სახელმწიფო:

- სახელმწიფოებრივი სუვერენიტეტი;
- დემოკრატიული რესპუბლიკა როგორც დამოუკიდებელი

¹⁶ საქართველოს პოლიტიკური პარტიების პროგრამები 1906-1921. კრებული I, თბილისი, 2008, გვ.25.

საქართველოს პოლიტიკური ფორმა;

- მუდმივი ნეიტრალიტეტი;
- კეთილმეზობლობა ყველა სახელმწიფოსთან, განსაკუთრებით მეზობლებთან;
- საქართველოს მოსახლეობისთვის სრული სამოქალაქო და პოლიტიკური თავისუფლება;
- საქართველოს საზღვრებში მოსახლე ეროვნულ უმცირესობათა თავისუფალი განვითარება.

1920 წლის 24 ნოემბერს კონსტიტუციის პროექტის განხილვის დაწყების დროს საკონსტიტუციო კომისიის თავმჯდომარემ პ. საყვარელიძემ თავის მოხსენებაში წარმოადგინა საქართველოს მომავალი კონსტიტუციის კონცეფცია, დაახასიათა დამოუკიდებლობის აქტი, როგორც კონსტიტუციის პროექტის უმნიშვნელოვანესი წყარო და ისაუბრა მასში ჩამოყალიბებულ ძირითად კონსტიტუციურ პრინციპებზე: „სუვერენიტეტი. წყობილების ფორმა - დემოკრატიული რესპუბლიკა. ნეიტრალიტეტი. კეთილმეზობლური განწყობილება. სრული მოქალაქეობრივი და პოლიტიკური თავისუფლება. ეროვნულ უმცირესობათა თავისუფალი განვითარება“.¹⁷

მუხლი	დებულება	პოლიტიკური მნიშვნელობა
მუხლი 1	სუვერენიტეტი: ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებოვანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა.	სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის უპირობო გამოცხადება.
მუხლი 2	პოლიტიკური ფორმა: დამოუკიდებელ საქართველოს პოლიტიკური ფორმა დემოკრატიული რესპუბლიკაა.	მმართველობის დემოკრატიული ფორმის არჩევა.
მუხლი	ნეიტრალიტეტი: საერთაშორისო	საგარეო პოლიტიკის

¹⁷ სცსსა, ფ.1833, ანაწ.1, საქ.863, ფურც.115.

3	ომიანობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოა.	ძირითადი პრინციპი იმ დროს მიმდინარე მსოფლიო ომის ფონზე.
მუხლი 4	საერთაშორისო ურთიერთობები: საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას სურს საერთაშორისო ურთიერთობის ყველა წევრთან კეთილმეზობლური განწყობილება დაამყაროს.	საგარეო პოლიტიკაში მშვიდობისაკენ მისწრაფება.
მუხლი 5	მოქალაქეთა თანასწორობა: უზრუნველყოფს ყველა მოქალაქის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებს განურჩევლად ეროვნებისა, სარწმუნოებისა, სოციალური მდგომარეობისა და სქესისა.	დემოკრატიის უმნიშვნელოვანესი პრინციპი, ქალთა თანასწორუფლებიანობის დეკლარირება.
მუხლი 6	ეროვნული უმცირესობები: განვითარების თავისუფალ ასპარეზს გაუხსნის მის ტერიტორიაზე მოსახლე ყველა ერს.	ეროვნული უმცირესობების უფლებების აღიარება და დაცვა.
მუხლი 7	დროებითი მმართველობა: დამფუძნებელი კრების შეკრებამდე მთელი საქართველოს მართვა-გამგეობის საქმეს უძღვება ეროვნული საბჭო (შეესებული ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით) და დროებითი მთავრობა.	გარდამავალი პერიოდის მმართველობის ორგანოების განსაზღვრა.

დამოუკიდებლობის აქტის მიღება საქართველოს ეროვნული საბჭოს მიერ

1918 წლის 26 მაისის საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის დასასრულს, ხელმოწერების ქვემოთ, მითითებულია: „ეს აქტი მიღებულია და ხელი მოწერილია 1918 წლის 26 მაისს, კვირადღეს, დღის 5 საათსა და 10 წუთზე“. დამოუკიდებლობის აქტის მიღების ზუსტი დროის დაფიქსირება აღსანიშნავი დეტალია საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტში და საკმაოდ იშვიათი პრაქტიკაა მსგავს საერთაშორისო დოკუმენტებში.

საერთაშორისო პრაქტიკაში, დამოუკიდებლობის აქტების უმეტესობა არ მითითებს საათსა და წუთს. როგორც წესი, დასახელებულია მხოლოდ თარიღი. რა მნიშვნელობა აქვს დამოუკიდებლობის გამოცხადების ზუსტი დროის მითითებას დამოუკიდებლობის აქტში? შეიძლება ითქვას, რომ ზუსტი საათისა და წუთის მითითებით სურდათ ხაზი გაესვათ ისტორიული მომენტის დრამატულობისთვის, მიღებული აქტის დიდი იურიდიული და სიმბოლური მნიშვნელობისთვის. დაფიქსირებული ზუსტი დროის მიღმა დგას უდიდესო ისტორიული დატვირთვა.

ზუსტი დროის მითითებას აქვს შემდეგი დანიშნულება:

ა/ ისტორიული მომენტის ხაზგასმა: ზუსტი დროის დაფიქსირება ხაზს უსვამს მომენტის განუმეორებელ, ისტორიულ მნიშვნელობას. ეს არ იყო უბრალო დღე, არამედ წუთი, როდესაც ერმა ისტორიული არჩევანი გააკეთა.

ბ/ იურიდიული სიზუსტე: ზუსტი დროის მითითება მნიშვნელოვანი იყო იმის დასაფიქსირებლად, თუ რა მომენტიდან შეწყვიტა არსებობა ამიერკავკასიის ფედერაციამ და რა მომენტიდან დაიწყო ახალი სახელმწიფოს იურიდიული არსებობა. ზუსტი დროის მითითება ქმნის ზუსტ იურიდიულ მომენტს, როდესაც სახელმწიფომ სუვერენიტეტი გამოაცხადა. ეს არის ოფიციალური დასაწყისი ახალი სამართლებრივი რეალობისა და „ნულოვანი წერტილი“ ახალი სახელმწიფოსთვის;

გ/ იურიდიული უწყვეტობა: სახელმწიფოს არსებობის ფაქტის დადასტურება უდავო იურიდიულ ძალას ანიჭებს შემდგომ მიღებულ ყველა სამართლებრივ დოკუმენტს, გადაწყვეტილებას და მოქმედებას.

დ/ პოლიტიკური მნიშვნელობა: იმ პერიოდში, როდესაც ამიერკავკასიის ფედერაცია დაიშალა და საქართველოს დამოუკიდებლობა გამოცხადდა სამხრეთ კავკასიაში მძიმე სამხედრო პოლიტიკური კრიზისი იყო (საომარი მოქმედებები ოსმალეთთან, მოლაპარაკებები გერმანიასთან). დამოუკიდებლობის გამოცხადების ზუსტი დროის დაფიქსირება მნიშვნელოვანი იყო. ეს დრო გახდა საფუძველი გერმანიის მიერ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარებისა და მასთან შემდგომი ხელშეკრულებების გაფორმებისთვის;

ე/ სიმბოლური მნიშვნელობა: დამოუკიდებლობის საზეიმო აქტის კულმინაციის ზუსტად დაფიქსირება ამჟამად მომენტის მნიშვნელობას. ზუსტი დროის მითითება ამ ისტორიულ დოკუმენტში იყო არა მხოლოდ ფაქტის დაფიქსირება, არამედ სიმბოლური აქტი, რომელიც ხაზს უსვამდა, რომ ამ კონკრეტული მომენტიდან საქართველომ აღიდგინა სუვერენიტეტი. ეს დეტალი დოკუმენტს ანიჭებდა საზეიმო და უტყუარ ხასიათს. ეს აჩვენებდა, რომ გადაწყვეტილება მიღებულია არა ფარულად ან ნაჩქარევად, არამედ საჯაროდ, შეგნებულად და უაღრესი სიზუსტით.

მოკლედ, დამოუკიდებლობის აქტზე დროის ზუსტი მითითება არის იურიდიული სიზუსტის, პოლიტიკური ლეგიტიმაციისა და უდიდესი სიმბოლური მნიშვნელობის აქტი.

რადგანაც ზუსტი დროის დაფიქსირებას მიენიჭა მნიშვნელობა, ვნახოთ როგორ ვითარდებოდა 1918 წლის 26 მაისს მოვლენები თბილისში, გოლოვინის (დღევანდელი რუსთაველის) გამზირზე მდებარე კავკასიის მეფისნაცვლის ყოფილ რეზიდენციაში (დღევანდელი მოსწავლე ახალგაზრდობის სასახლე):

16:50 (დაახლოებით) - იხსნება საქართველოს ეროვნული საბჭოს სხდომა, რომელიც იწყება ნოე ჟორდანიას (ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარის) გამოსვლით

17:00 (დაახლოებით) - ნოე ჟორდანია კითხულობს „საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აქტის“ სრულ ტექსტს. საბჭოს წევრები და დამსწრე საზოგადოება ფეხზე დგებიან. ყოველი პუნქტი დიდი ენთუზიაზმით და ტაშით მიიღება.

17:10 (კულმინაცია) - საბჭოს წევრები კენჭს უყრიან საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის მიღებას. აქტი ერთხმად არის მიღებული. ამ მომენტში (17:10) საქართველო იურიდიულად ცხადდება თავისუფალ და დამოუკიდებელ დემოკრატიულ რესპუბლიკად. ეს იყო გარდამტეხი მომენტი საქართველოს ისტორიაში.

1991 წლის 9 აპრილის დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტშიც ზუსტად არის მითითებული დრო - 12 საათი და 30 წუთი. ეს მითითებას საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ტრადიციის გაგრძელებაზე და სახელმწიფოებრივი უწყვეტობის ხაზგასმაა.

დამოუკიდებლობის აქტის მიღება საქართველოს ეროვნული საბჭოს მიერ

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შესახებ გადაწყვეტილება სწრაფად იქნა მიღებული. ერთი მხრივ, ამიერკავკასიის ფედერაციის შიგნით არსებული წინააღმდეგობები და მეორე მხრივ, ამიერკავკასიის ფედერაციასა და ოსმალეთს შორის მიმდინარე მოლაპარაკებების ხასიათი საქართველოსთვის გადარჩენის სხვა გზას არ ტოვებდა სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის გამოცხადების გარდა.

1918 წლის 25 მაისს საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომაზე სასწრაფოდ გადაწყდა, რომ 1918 წლის 26 მაისს დილის 10 საათზე შეიკრიბებოდა ამიერკავკასიის დემოკრატიული ფედერაციული რესპუბლიკის სეიმი თავის უკანასკნელ სხდომაზე და თავს დაშლილად გამოაცხადებდა. ამის შემდეგ უნდა შეკრებილიყო საქართველოს ეროვნული საბჭო და გამოაცხადებდა საქართველოს დამოუკიდებლობას. თავიდან ეროვნული საბჭოს სხდომის დაწყება 12 საათზე იგეგმებოდა, თუმცა სხდო-

მა მხოლოდ 4 საათსა და 40 წუთზე გაიხსნა. ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარემ ნოე ჟორდანიამ, რომელიც სხდომას თავმჯდომარეობდა, 5 საათსა და 10 წუთზე წაიკითხა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი. (საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების მოკლე სტენოგრამა მოცემულია 1919 წელს გამოცემულ ბროშურაში: „26 მაისი, 1918. საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება. თბილისი, 1919).

შემდეგ, თავმჯდომარის წინადადებით, ეროვნული საბჭოს მდივანმა ილია ზურაბიშვილმა სასახლის აივნიდან გარეთ შეკრებილ ხალხს წაუკითხა დამოუკიდებლობის აქტი, რომლის თითოეული მუხლის წაკითხვას ოვაცია მოსდევდა. ამავე დროს კრების დარბაზში ნოე ჟორდანიას წინადადებით, თავმჯდომარის ამხანაგმა გრიგოლ ვეშაპელმა წაიკითხა დამოუკიდებლობის აქტის რუსული თარგმანი, რასაც ასევე დარბაზში მოჰყვა ტაში და ოვაციები.

დამოუკიდებლობის აქტის რუსული თარგმანის წაკითხვის შემდეგ, სხდომის თავმჯდომარემ ნოე ჟორდანიამ დარბაზში მსხდომთ მიმართა: „თანახმა ხართ მიიღოთ საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი თუ არა? გთხოვთ ასწიოთ ხელი. ვინაა წინააღმდეგი? არავინ. თავი ვინ შეიკავა? არავინ. საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი ერთხმად იქნა მიღებული”

დამოუკიდებლობის აქტის ერთხმად მიღებას დარბაზში ხანგრძლივი ტაში მოჰყვა. ისმოდა შემახილები: „გაუმარჯოს საქართველოს!”

ამის შემდეგ სხდომის თავმჯდომარემ ისევ დარბაზში მსხდომთ მიმართა: „ვთხოვ საბჭოს ყველა წევრებს, რომ კრების შემდეგ მოვიდნენ აქ და აქტს ხელი მოაწერონ“.

ოქმში არ არის დაფიქსირებული, თუ ეროვნული საბჭოს რამდენი წევრი ესწრებოდა სხდომას. საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტს კი, საბოლოოდ, 88 ადამიანმა მოაწერა ხელი. ეროვნული საბჭოს იმ წევრებს, რომლებიც სხდომას არ ესწრებოდნენ, დამოუკიდებლობის აქტისთვის ხელი არ მოუწერიათ. 88 ხელმოწე-

რიდან ერთი ხელმოწერა ვასილ წერეთელსა და რეზო გაბაშვილს შორის, სამწუხაროდ, გაურკვეველია და არ იკითხება.

საქართველოს დამოუკიდებლობის საზეიმო გამოცხადება

რუსეთის იმპერიის დაშლის შემდეგ, 1917-1920 წლებში დამოუკიდებლობის გამოცხადება ახლა შექმნილ სახელმწიფოების უმრავლესობისათვის ძალზედ ემოციური და საზეიმო მოვლენა იყო, რადგანაც ეს იყო მრავალსაუკუნოვანი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის კულმინაცია. უმეტეს შემთხვევაში, დამოუკიდებლობის გამოცხადება იყო მნიშვნელოვანი და საზეიმო აქტი, რომლის მიზანიც ეროვნული სულისკვეთების ამაღლება და საერთაშორისო ყურადღების მიპყრობა იყო. საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება იყო საჯარო და საზეიმო ცერემონია.

1918 წლის 26 მაისს საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ საჯარო სხდომაზე მიიღო დამოუკიდებლობის აქტი, რომელიც საზეიმოდ წაიკითხა ნოე ჟორდანიამ. შენობის წინ შეკრებილი იყო დიდი საზოგადოება, რომელიც მოელოდა საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებას. დარბაზში დამოუკიდებლობის აქტის წაკითხვის შემდეგ, ეროვნული საბჭოს მდივანი ილია ზურაბიშვილი გავიდა სასახლის აივანზე და სასახლის წინ შეკრებილ მრავალრიცხოვან საზოგადოებას ხმამაღლა წაუკითხა დამოუკიდებლობის აქტის ტექსტი. ყოველი მუხლის წაკითხვას შეკრებილი ხალხის მხრიდან ტაში და ოვაციები მოსდევდა. ამით ოფიციალური პოლიტიკური აქტი საჯარო გახდა და საზეიმო ხასიათი მიიღო. შეკრებილი საზოგადოების წინაშე სიტყვით გამოდიოდნენ ეროვნული საბჭოს წევრები. დამოუკიდებლობის გამოცხადება გახდა მთავარი პოლიტიკური მოვლენა და გადაიქცა სახალხო ზეიმად.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის გაცნობა ადგილობრივი ხელისუფლების და პარტიულ ორგანოებში

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების და საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის გამოქვეყნების შემდეგ საქართველოს დამოუკიდებლობის შესახებ მსჯელობდნენ და საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტს ეცნობოდნენ საქართველოს ქალაქებსა და სოფლებში, სხვადასხვა საბჭოსა თუ პარტიული ორგანიზაციის კრებებზე. ღებულობდნენ მისასალმებელ და მხარდაჭერის რეზოლუციებს.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა თბილისის საქალაქო საბჭოში ამიერკავკასიის სეიმის დაშლისა და საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის გამოცხადების საკითხის განხილვას 1918 წლის 27 მაისის სხდომაზე. სხდომის თავმჯდომარე, ალექსანდრე ლომთათიძე, ამიერკავკასიის სეიმის დაშლის მიზეზებზე საუბრის შემდეგ გადავიდა საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გამოცხადების საკითხზე. მანვე წაიკითხა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი. ალ. ლომთათიძემ ამის შემდეგ აღნიშნა: „აი, მოქალაქნო, ხმოსნებო, ის აქტი, რომელიც გუშინ სეიმის დაშლის შემდეგ მიიღო და გამოაცხადა საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ. ამ აქტის ძირითად დებულებებიდან დაინახავთ თუ რა პოლიტიკას ადგია საქართველოს რესპუბლიკა სხვა უმცირესობით წარმოდგენილ ერთა მიმართ, აქედან ნათლად სჩანს, რომ საქართველოს რესპუბლიკაში ყოველი მოქალაქე ისარგებლებს თანასწორი უფლებით, მეექვსე მუხლი აქტისა პირდაპირ ამბობს: **საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა განვითარების თავისუფალ ასპარეზს გაუხსნის მის ტერიტორიაზე მოსახლე ყველა ერს.** აქედან აშკარაა ამ ნორჩი სახელმწიფოს პოლიტიკა სხვა ერთა შესახებ“.¹⁸

1918 წლის 2 ივნისის ქუთაისის ქალაქის საბჭოს სხდომაზე, სადაც განიხილეს საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება, მიიღეს შემდეგი რეზოლუცია: „ქუთაისის ქალაქის საბჭომ მოისმინა

¹⁸ „ერთობა, 29 მაისი, 1918 წ., N 108, გვ.2.

აქტი საქართველოს დამოუკიდებლობისა, რომელიც ეროვნულმა საბჭომ გამოაცხადა. საბჭო მიესალმება მას და ყოველგვარ დახმარებას აღუთქვამს გარეშე და შინაურ მტერთან ბრძოლაში“.¹⁹

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის თარგმნა უცხო ენებზე

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი, შედგენილი ქართულ ენაზე, მაშინვე ითარგმნა რუსულ ენაზე. დამოუკიდებლობის აქტს უნდა გასცნობოდნენ საქართველოში მცხოვრები ეროვნული უმცირესობები, რომელთა დიდმა ნაწილმა არ იცოდა ქართული ენა და საქართველოს მეზობელი ხალხები.

1918 წლის 26 მაისს, ნოე ჟორდანიას მიერ ეროვნული საბჭოს სხდომაზე დამოუკიდებლობის აქტის წაკითხვის შემდეგ, მისივე წინადადებით, ეროვნული საბჭოს მდივანი ილია ზურაბიშვილი სასახლის აივანზე გავიდა და იქიდან წაუკითხა თავმოყრილ ხალხს დამოუკიდებლობის აქტი. ამავე დროს კრების დარბაზში, თავმჯდომარის წინადადებით, თავმჯდომარის ამხანაგმა გრიგოლ ვეშაპელმა (1892-1926) წაკითხა დამოუკიდებლობის აქტის რუსული თარგმანი, რასაც ასევე მოჰყვა ტაში და ოვაციები.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი გამოაქვეყნა საქართველოში გამომავალმა რუსულენოვანმა გაზეთებმა. მაგალითად, გაზეთმა „ბორბამ“ (რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის გამოცემა) 28 მაისის ნომერში მე-2 გვერდზე გამოაქვეყნა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი.²⁰

რუსულ ენა ოფიციალური სამუშაო ენა იყო რიგი საბჭოებისათვის. მაგალითად, თბილისის საქალაქო საბჭოს 1918 წლის 27 მაისის სხდომაზე, სხდომის თავმჯდომარემ ალ. ლომთათიძემ საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი რუსულ ენაზე წაკითხა და ხაზი გაუსვა დამოუკიდებლობის აქტის მე-6 მუხლს, სადაც ნათ-

¹⁹ „სახალხო საქმე“, 5 ივნისი 1918 წ., N 249, გვ.1.

²⁰ «Борьба», 28 мая 1918, № 78, с.2.

ქვამი იყო საქართველოს რესპუბლიკაში ეროვნული უმცირესობების თავისუფალი განვითარების სრულად უზრუნველყოფის თაობაზე.²¹

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის რუსულ თარგმანს ეცნობოდნენ სხვა ეროვნებების წარმომადგენლები. მაგალითად, საქართველოს ეროვნული საბჭოს სხდომაზე მისალმებით გამოსვლის დროს, ლიტვის საოლქო საბჭოს წარმომადგენელმა დალიამიძმა აღნიშნა: „27 მაისის სხდომაზე მოვისმინეთ რა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი, ლიტვის საოლქო საბჭომ დაადგინა მიესალმოს ქართველ ხალხს მშობელი ქვეყნის სუვერენობის აღდგენას თავისუფალ საქართველოს ახლად დაარსებულ დემოკრატიულ რესპუბლიკას“.²²

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის ტექსტის გაცნობა საჭირო იყო საერთაშორისო არენაზეც. 1918 წლის 23 მაისს აკაკი ჩხენკელი (1874-1959) ბათუმიდან გამოგზავნილ წერილში არა უბრალოდ ითხოვდა საქართველოს დამოუკიდებლობის დაუყოვნებლივ გამოცხადებას, არამედ მოითხოვდა დამოუკიდებლობის აქტის ტექსტის გაგზავნასაც: „აუცილებლად საჭიროა, მყისვე შემატყობინოთ დამოუკიდებლობის გამოცხადება არა მარტო ტელეგრამით, არამედ წერილობითაც, კანონიერად შემოწმებული ქართულ ენაზე, აგრეთვე დამოუკიდებლობის აქტის ტექსტი“.

ბათუმში მოლაპარაკებები ოსმალეთთან ფრანგულ ენაზე მიმდინარეობდა. ამიტომ საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი სასწრაფოდ უნდა თარგმნილიყო ფრანგულად. აღსანიშნავია, რომ 1918 წლის 31 მაისს ნოე რამიშვილის ხელმოწერით ოსმალეთის დელეგაციის ხელმძღვანელს ჰალილ-ბეის გაეგზავნა ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ საქართველომ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა და ეხებოდა თუ არა ოსმალეთის 27 მაისის ულტიმატუმი საქართველოს რესპუბლიკას. ამ შეკითხვას დაურთო საქართველოს და-

²¹ „ერთობა“, 29 მაისი 1918 წ., N 108, გვ.2.

²² „საქართველო“, 1918 წ. 31 მაისი, N 105, გვ.2.

მოუკიდებლობის აქტის ტექსტი.²³

უნდა ვივარაუდოთ, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი, დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, მალევე გერმანულადაც ითარგმნა.

დასკვნა

საქართველოს 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავების ისტორიასთან დაკავშირებით, სამწუხაროდ, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პერიოდში არ გამოქვეყნებულა რაიმე ნაშრომი ან მოგონება. დღეისათვის მიკვლეული არ არის დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებელი კომისიის სხდომების ოქმებიც. დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებასთან დაკავშირებით მოკლე ჩანაწერებს შეიცავს საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომის ოქმები.

დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავებასთან დაკავშირებით ძირითადი წყარო წლების შემდეგ გამოქვეყნებული მოგონებებია. ეს მოგონებები კი ფრაგმენტული და გარკვეულწილად წინააღმდეგობრივია. საერთო სურათის წარმოჩენა მხოლოდ მათი შეჯერების გზით არის შესაძლებელი.

დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავება ქრონოლოგიურად შემდეგნაირად წარმოდგება:

1918 წლის 22 მაისი - ზურაბ ავალიშვილმა ბათუმში შეიმუშავა და ნოე ჟორდანიას თბილისში გამოატანა დამოუკიდებლობის აქტის პროექტი. ამის თაობაზე ზურაბ ავალიშვილი წერს, მაგრამ ზურაბ ავალიშვილის მიერ დამოუკიდებლობის აქტის პროექტის შემუშავება ნახსენები არ არის არცერთ სხვა მოგონებაში.

1918 წლის 24 მაისი - საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელმა კომიტეტმა შექმნა დამოუკიდებლობის აქტის შემუშავების

²³ Документы и материалы по внешней политике Закавказья и Грузии. Тифлис, Типография Правительства Грузинской Республики, 1919, с. 339.

შავებელი 7-წევრიანი კომისია. მასში შედიოდნენ სოციალ-დემოკრატიების, ეროვნულ-დემოკრატიების და სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიების წარმომადგენლები.

1918 წლის 24 მაისი - გიორგი გვაზავას მოგონების თანახმად ინტერპარტიული საბჭოს სხდომაზე ნოე ჟორდანიას წარუდგინეს დამოუკიდებლობის აქტის ორი პროექტი: რაჟდენ არსენიძის და გიორგი გვაზავასი. ნოე ჟორდანიამ დაიწუნა რაჟდენ არსენიძის პროექტი და ამჯობინა გ. გვაზავას პროექტი. ნოე ჟორდანიას მოგონების თანახმად, დაწუნების მიზეზი ის იყო, რომ რაჟდენ არსენიძის პროექტი შეიცავდა „სოციალურ მოთხოვნებს“ (8-საათიანი სამუშაო დღე, მიწის რეფორმა), გარდა ამისა, რაჟდენ არსენიძე შემდეგ იგონებდა, რომ თავის პროექტში დამოუკიდებლობას რევოლუციური დებულებებით ასაბუთებდა.

1918 წლის 25 მაისი - დილის 11 საათზე შედგა ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომა, სადაც წაიკითხეს დამოუკიდებლობის აქტის პროექტი, რომლის მიმართაც გამოითქვა შენიშვნები. საბოლოო ტექსტის მომზადება დაევალა ნოე ჟორდანიას.

1918 წლის 26 მაისი, დილა - კომისია აგრძელებდა მუშაობას დამოუკიდებლობის აქტის ტექსტის დასახვეწად.

1918 წლის 26 მაისი, 17:00 საათი (დაახლოებით) - ნოე ჟორდანია ეროვნული საბჭოს სხდომაზე კითხულობს საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტს.

1918 წლის 26 მაისი, 17:10 საათი - დამოუკიდებლობის აქტი მიიღო ეროვნულმა საბჭომ.

რაც შეეხება დამოუკიდებლობის აქტის გამოცხადებას და მიღებას, ამასთან დაკავშირებით მეტ-ნაკლებად ყველაფერი ცნობილია.

1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტი იმდროინდელი პარტიებისა და პრესის მიერ არ გამხდარა განხილვის საგანი. დამოუკიდებლობის აქტის ტექსტი მიიღეს როგორც მოცემულობა, რომლის შინაარსის შესახებ მსჯელობაც გარკვეულწილად თავად

დამოუკიდებლობის ექვქვეშ დაყენებას ნიშნავდა. უნდა გავითვალისწინოთ დამოუკიდებლობის გამოცხადების დროს არსებული ვითარება. საქართველოს ოსმალეთის ჯარები უტევდნენ და არ იყო გამორიცხული, რომ თბილისის დაცვაც საჭირო გამხდარიყო. ასეთ პირობებში ყურადღება მიმართული იყო არა დამოუკიდებლობის აქტის ტექსტისკენ, არამედ საქართველოს დამოუკიდებლობის დაცვისაკენ.

მხოლოდ ეროვნული საბჭოს, შემდეგ კი დამფუძნებელი კრების მიერ შექმნილი საკონსტიტუციო კომისია, რომელიც დამოუკიდებლობის აქტს მიიჩნევდა საქართველოს მომავალი კონსტიტუციის საფუძვლად, მსჯელობდა დამოუკიდებლობის აქტის ძირითად პრინციპებზე და იმაზე თუ როგორ უნდა მომხდარიყო მათი რეალიზება კონსტიტუციის ტექსტში, საკონსტიტუციო კომისიაში დაწყებული მსჯელობა კონსტიტუციის პროექტის განხილვის დროს დამფუძნებელი კრების სხდომებზეც გაგრძელდა.

დამოუკიდებლობის აქტი მოკლე დოკუმენტია, თუმცა უაღრესად დატვირთული შინაარსობრივად. თუ დაწვრილებით გავიზარებთ აქტის თითოეულ დებულებას წარმოგვიდგება როგორც ის რეალობა, რომელშიც გამოცხადდა საქართველოს დამოუკიდებლობა, ისე ის ძირითადი კონსტიტუციური პრინციპები, რასაც, დამოუკიდებლობის აქტის ფუძემდებელთა აზრით, უნდა დამყარებოდა განახლებული ქართული სახელმწიფო.

1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტის მიღებიდან უკვე ერთ საუკუნეზე მეტის გასული. სამწუხაროდ, საქართველოს ისტორია ისე წარიმართა, რომ ამ პერიოდის დიდი ნაწილი საქართველომ კვლავ დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის ბრძოლას მონაწილეობდა. დიდი ხნის განმავლობაში არ იყო პირობები დამოუკიდებლობის აქტის ისტორიის დასაწერად, მის შესასწავლად. წინამდებარე სტატიის დანიშნულებაა ამ ხარვეზის ნაწილობრივ მაინც შევსება და შემდგომი კვლევების ხელშეწყობა.

ლიტერატურის სია

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული. 1918-1921. თბ., ივერთა მხარე, 1990.

საქართველოს პოლიტიკური პარტიების პროგრამები 1906-1921. კრებული I, თბილისი, 2008

ავალიშვილი ზურაბ. საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში. მოგონებანი, ნარკვევები. თბილისი, „მხედარი“, 2011.

ამირეჯიბი შალვა. წიგნი მეორე. თბილისი, 1998.

გაბაშვილი რევაზ. მოგონებები. თბილისი, „მერანი“, 1992.

გვაზავა გიორგი. საქართველო და ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია (წერილი მეორე). პარიზი, 1928.

ვეშაპელი გრიგოლ. საქართველო და რუსეთი. თბილისი, 1918.

ინასარიძე კარლო. პატარა „ოქროს ხანა“. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა. 1918-1921. რადიოდოკუმენტაცია, მიუნხენი, 1984, გვ.76-78.

ნოზაძე ვიქტორ. მოგონება რაჟდენ არსენიძის (1880-1965) შესახებ - „კავკასიონი“, 1967, XII, გვ.138-143.

ჟორდანია ნოე. ჩემი წარსული. მოგონებანი. თბილისი, გამომცემლობა „სარანგი“, 1990.

სარჯველაძე პ. ნოე ჟორდანიას ხსოვნისათვის. დაბადების 100 წლისთავის გამო. პარიზი, 1968.

ჯანელიძე ოთარ. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორიის ნარკვევები. თბ., 2018, გვ.18-19.

ჭუმბურიძე დოდო. აკაკი ჩხენკელი. სახელმწიფო მოღვაწე, დიპლომატი, მამულიშვილი. თბ., 2018.

Документы и матерьялы по внешней политике Закавказья и Грузии. Тифлис, Типография Правительства Грузинской Республики, 1919.

Malkhaz Matsaberidze

Georgia's Act of Independence of May 26, 1918: Elaboration and Adoption

Abstract

This paper discusses the history of elaboration of the Act of Independence of Georgia. The available sources that could be referred for the judgment of the process of elaboration are quite scarce and mainly consist of brief memoirs of those persons who were involved at that times and who penned their memoirs some years later. These memoirs to some extent are contradictory and only their comparative reflections leads to the reconstruction of the general picture of the elaboration of the Act of Independence.

The Act of Independence was drafted urgently, from May 24 to 26, 1918, when the issue of declaring Georgia's independence came into the agenda. The Act of Independence not only declared Georgia's independence, but also contained the basic principles upon which the Georgian state was to be founded.

Keywords: Georgia, Democratic Republic of Georgia, Act of Independence of May 26, 1918.